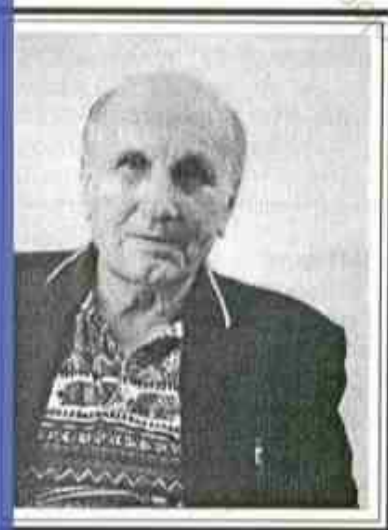

BYŤ UČITEĽOM NIE JE LEN VEDA, ALE AJ UMENIE

myšlienok Doc. Miroslava Teofilu Bažányho, CSc.

Lubomír Pajtinka

Slovensko prišlo o osobnosť svetového mena. 9. februára tohto roku sa naša pedagogická a celá odborná verejnosť rozlúčila s pedagógom, psychológom, vedcom a bývalým dekanom Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave **Doc. PhDr. Miroslavom Teofilom Bažányom, CSc.**

Zo životopisu

Narodil sa 14. júla 1923 v Bratislave, kde absolvoval základnú i strednú školu. V rokoch 1942 - 1946 vyštudoval odbor psychológie na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského, pričom štúdium ukončil v roku 1946 doktorátom. Po študijných pobytoch vo Francúzsku a Veľkej Británii (stáž na Inštitúte priemyselnej psychológie - Institut d'Industrial Psychology) sa vo februári 1948 vrátil na Slovensko. Stal sa riaditeľom Psychotechnického ústavu a ústrednej poradne povolání, teda inštitúcie na využívanie poznatkov a metód psychotechniky v rôznych oblastiach spoločensko - ekonomickej praxe. V roku 1948 sa ústav premenoval na Československý ústav práce - Oblasťný ústav pre Slovensko. V rokoch 1948 - 1953 bol námestníkom jeho generálneho riaditeľa. Do tejto funkcie nastúpil v neuveriteľnom veku - v 25 tich rokoch. V tomto období bol politicko - ekonomickému oddeleniu ústavu urobil rozbor správania viazaných vkladov v českých krajinách a na Slovensku. V ňom sa jasne ukázalo, o koľko bolo Slovensko pracované. Uverejnil o tomto probléme štúdiu a onedlho sa jeho kariéra riadiaceho pracovníka ústavu skončila. Po ňom, keď ho nikto nechcel zamestnať a problém upadol do zabudnutia, pustil sa do syzifovskej, ale nanajvýš dôležitej práce - budovania psychologických vied na Slovensku. Z jeho podnetu, či s jeho pomocou vznikla Psychologická výchovná klinika, Laboratórium fyziologickej a porovnávacej psychológie, Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie, Psychologické a didaktické ústavy n. p., Inštitút špeciálnej a liečebnej pedagogiky. Tým bola prakticky dotvorená štruktúra psychologických pracovísk, ktoré naša krajina potrebovala. Jeho poslednou aktivitou v tomto smere bolo zriadenie liečebno - výchovných ústavov, z ktorých bol jeden v Kyneku pri Nitre a druhý v Lubochni - Doline.

Potom sa dostal do služieb rozortu školstva, kde sa podieľal na riešení otázok výstavby školských zariadení na Slovensku, na prebudovaní systému prijímacích pohovorov na vysoké školy, na tvorbe koncepcie školskej ústavu. To už klopal na dvere rok 1968, kedy sa stal zúpencom novej politiky A. Dubčeka. Po afére s jednou

vysielačkou fakticky nútene odchádza začiatkom roku 1969 do exilu. Zakrátko sa zhodou okolností dostáva do UNESCO (Organizácia Spojených národov pre výchovu, vedu a kultúru) so sídlom v Paríži. Stáva sa tu expertom pre funkčnú alfabetizáciu, svetový program financovaný rozvojovým fondom OSN a realizovaný UNESCO. O pôsobení v službách tejto organizácie mi Doc. Bažány v roku 1990 povedal: „Na tomto projekte som robil najskôr v Iráne, kde som strávil dlhých 9 rokov. Podarilo sa mi vybudovať ústav pre výchovu a výcvik dospelých, uskutočniť reformu iránskeho technického školstva. V jej rámci napríklad vznikla otvorená univerzita pre výchovu stredných technických kádrov. Odtiaľto viedla moja púť do Turecka, kde som v službách UNESCO pôsobil štyri roky. Robil som poradcu ministra školstva pre výchovu dospelých i pre reformu vysokých škôl, najmä polytechník, ktoré sú tam ponímané ako medzičlánok medzi klasickou strednou a vysokou školou. Vtedy tam chceli z univerzít odbúrať tie odbory, ktoré si nevyžadujú štvor alebo päťročné štúdium. Za mojej pomoci zaviedli jedno-, dvoj- a maximálne trojročné štúdium na polytechnikách s touto náplňou. Moja púť pokračovala do strednej Ameriky, kde som pracoval v Hondurase a Guatemale, ale moje služby využívali aj ďalšie zo stredoamerických štátov. Orientoval som sa nielen na alfabetizáciu, ale aj na výchovno - vzdelávacie využítie rozhlasu a televízie. V neposlednom rade bolo mojou úlohou pomôcť zosúladiť rozdielne vzdelávacie systémy v týchto republikách tak, aby bol v tejto rečovo viac-menej homogénnej oblasti možný prechod študentov z jednej krajiny do druhej. Tieto možnosti sa tam napokon utvorili.

Po tejto misii som sa vrátil do ústredia UNESCO v Paríži, kde som vyše roka pracoval vo funkcii vedúceho oddelenia pre vyhodnocovanie projektov.

Odtiaľto som prešiel pomôcť zavádzať vyhodnocovací systém do viacerých krajín Južnej Ameriky a Afriky, kde malo UNESCO rozpracované svoje projekty. Z tejto úlohy som prešiel ako hlavný technický poradca ministra školstva do Zaire. Tu som strávil nad reformou ich školského systému štyri roky.

Ak to v skratke zhmiem, v rámci UNESCO som sa vo väčšej, či menšej miere podieľal na rôznych školských projektoch v 24 krajinách sveta.”

Doc. PhDr. Miroslav Bažány, CSc. sa dal následne penziónovať. Pracovať však neprestal. Najskôr pre Cambridgskú univerzitu, neskôr robil člena vyhodnocovacích tímov rozvojového fondu OSN v New Yorku, a v rámci toho sa podieľal na úlohách v Zambii, Tanzánii, Sudáne a na Madagaskare. Skúmal identifikáciu projektov, ktoré by mohla financovať Svetová banka alebo Africká banka pre rozvoj.

Aj keď počas týchto dvadsať rokov bolo jeho prechodným domovom Anglicko, ako sám povedal, za celý tento čas strávil na jeho území necelý rok. Všetok ostatný čas boli jeho prechodným domovom mnohé iné krajiny sveta. Jeho jediným skutočným domovom však zostalo, ako to sám zdôrazňoval, Slovensko. Po roku 1989 sa sem vrátil, získal nielen slovenské štátne občianstvo ale stal sa i dekanom Pedagogickej fakulty UK v Bratislave. Pod jeho vedením v rokoch 1991 - 1997 sa z pomerne malej fakulty stala najväčšou pedagogickou fakultou na Slovensku, najväčšou fakultou vo zväzku Univerzity Komenského, fakultou s najvyšším stupňom akreditácie a fakultou s najväčším počtom akreditovaných doktorandských štúdií, habilitácií a inangurácií. Mal víziu modernej fakulty a išiel za ňou. Bola to vidina modernej vysokej školy so špičkovými učiteľmi - odborníkmi vo svojej oblasti, vidina výchovy samostatných vzdelaných a tvorivých študentov, vidina prepojenia fakulty na Európu, svet.

Miroslav Bažány je autorom 9 knižných publikácií a 42 odborných štúdií, ktoré boli vydané v prevažnej miere v rámci UNESCO.

Z myšlienok...

• Čo chýba celému nášmu školskému systému? Je to v prvom rade ucelená koncepcia rozvoja. Chýba mi tendencia, kam tento školský systém speje, čo sú jeho strategické ciele, ktoré sleduje.

Bez rozvoja koncepcie národného školstva nie je možné zmysluplne pracovať. Základným predpokladom pre vybudovanie koncepcie je cieľ, ktorý chcem dosiahnuť. Ten môže byť definovaný rôznym spôsobom, či už v pojmoch politických, sociálnych, či čisto pedagogických. Avšak budovať koncepciu možno iba za predpokladu, že základné údaje o školstve ako celku sú disponibilné.

• Bol som dosť prekvapený, že sa u nás začali rozširovať osemročné gymnáziá. Prakticky na celom svete sa smeruje k určitej jednotnej základnej škole, ktorá pripravuje svojho absolventa na voľbu jeho budúcej profesie. Mám dojem, že aj také klasické kapitalistické štáty, ako Nemecko, či Anglicko jednoznačne prijali koncept spoločného výchovno-vzdelávacieho základu pre každé dieťa, pretože si dobre uvedomili, že elitárske systémy, ktoré tam existovali, viedli k tomu, že sa stráca určitý mozgový potenciál detí, ktoré pochádzali zo sociálne slabších vrstiev, alebo ich celkový psychický vývoj bol jednoducho akceleračne oneskorený, pričom potom dosiahol normu, alebo ju aj prekročil.

• Navštívil som viaceré školy, sedel som na vyučovacích hodinách a zistil som, že my nepripravujeme učiteľa ako komplexného výchovno - vzdelávacieho činiteľa, ale pripravujeme v prevažnej miere iba didaktika. Zdá sa mi, že formovanie osobnosti je ponechané dosť bokom a hlavný dôraz sa kladie na absorbovanie vedomostí žiakom a to akýmkoľvek spôsobom. V dôsledku toho sa potom celkom zákonite vytráca z našej školy napríklad taká dôležitá vec, ako je formovanie národného povedomia, ako je formovanie určitej národnej hrdosti. Táto otázka sa nedá riešiť zavedením predmetu občianska náuka, či nejakého podobného. To sú atribúty, ktoré sa musia prelínať celým procesom práce každého učiteľa, bez ohľadu na aprobačný predmet.

• V našom školskom systéme máme málo učiteľov a vychovávateľov. Ja som presvedčený, že je to nelogické, pretože učiteľ musí byť aj vychovávateľom a vychovávateľ aj učiteľom. Mám dojem, že tu ide o málo rozumné byrokratické rozdelenie ich úloh.

• ...výchovná činnosť má mať kontinuálny charakter, má byť pokračovaním denného režimu, na vyučovanie v škole musia bezpodmienečne nadväzovať ďalšie kultivačné aktivity. Povedal by som, že sa mýlia tí, ktorí ma presvedčovali, že mimoškolská činnosť na školách v Slovenskej republike je dostatočne rozvinutá.

• ...v celej západnej Európe je tendencia používať všade jednotný učebný plán, ktorý sa dodržiava v každej škole bez ohľadu na to, či je súkromná, či štátna. Británia bola z tohto hľadiska donedávna zaujímavým štátom. Tam si riaditeľ školy, obzvlášť súkromnej, mohol ľubovoľne upravovať učebný plán, pričom mohol podľa vlastnej úvahy vypustiť dejepis, zemepis, či iný predmet a nahradiť ho iným. Mali tam spolu 23 voliteľných predmetov. Nakoniec sa tento systém dostal do takých problémov, že konzervatívna vláda bola nútená vypracovať nový školský zákon, ktorý po prvýkrát v dejinách Anglicka stanovuje jednotný učebný plán s ponechaním minimálneho množstva hodín na voľný výber.

• Učiteľské povolanie je v každej krajine ponímané inak. Podľa mňa je mimoriadne dôležitý výber adeptov. Keď budete mať veľmi nízke platové podmienky v porovnaní s inými odborníkmi, aspirácia byť učiteľom u prípadných adeptov bude tomu úmerná. Napokon, zažil som to ešte pred emigráciou - kto išiel u nás na učiteľstvo? Často ten, kto neuspel na medicíne, či iných odboroch.

Samotný výber by mal viac prihliadať na osobnostné charakteristiky a najmä na hĺbku záujmu uchádzača o toto povolanie. Ak ide totiž iba o povrchný záujem, úspech takéhoto budúceho učiteľa v práci je skutočne veľmi otázný. Pripravovať učiteľa v učebniach fakulty bez toho, žeby adept nebol priamo zaangažovaný už od prvého ročníka na kontakte s dieťaťom, bez praktickej stránky prípravy, je nepredstaviteľné.

Byť učiteľom nie je len veda, ale aj umenie. Predsa nebudete maliarovi hovoriť teoreticky ako má maľovať, pričom mu neumožníte prakticky si to skúšať. Systém náčuvov, resp. posielaj kedy - tedy adepta učiteľstva do školy ako hospitanta, to nie je účinná cesta.

• Mám dojem, že na Slovensku existuje problém celkovej dôstojnosti učiteľského povolania. Keď som sa rozprával s rodičmi školopovinných detí, dopočul som sa aj o úplne nepochopiteľných reakciách učiteľov voči žiakom. Počul som napríklad o učiteľke, ktorá roztrhala dieťaťu výkres len preto, že čosi malo byť namaľované väčšie a dieťa to nakreslilo menšie, alebo o učiteľke, ktorá, keď príde do triedy, povie: „Dnes tu budete sedieť ticho, nikto sa ani nepohne...“ To je pedagogicky neprijateľné.

• Byť riaditeľom školy znamená a aj bude znamenať, že to musí byť dobrý pedagóg a zároveň dobrý manažér, dobrý ekonóm. K tomu treba mať určité skúsenosti a solídnu prípravu.

• Celková štruktúra riadenia školy by sa možno mohla na Slovensku obohatiť o jeden z progresívnych prvkov anglosaských krajín - v ich modeli má dôležité miesto školská rada. Táto je zložená z riaditeľa školy, zástupcu učiteľov, zástupcov rodičov, ale súčasne sú v nej dvaja - traja priemyselníci, podnikatelia, obchodníci, ktorí na jednej strane spájajú školu s reálnym životom obce, mesta, štvrte a na strane druhej sú súčasne akýmisi inšpirátormi v tom, ako môže škola doplniť svoje materiálne a finančné prostriedky.

• V zahraničí ma veľmi prekvapila ľahká asimilovateľnosť Slovákov. Viním z toho sčasti aj školský systém, ktorý zatiaľ nie je schopný utvoriť v našich ľuďoch určitú hrdosť, dôstojnosť, to, že patríme k určitému národu. Kozmopolitizmus, ktorý je dnes na našich školách, veľmi škodí. Raz obdivujeme Východ, raz Západ, ale nikdy sa neobdivuje to, čo je naozaj naše, na čo máme byť najskôr hrdí. Kedysi sa národné zakrývalo internacionalizmom a dnes je to kozmopolitizmus. Oba tieto extrémny podryvajú zdroje národnej kultúry, spolupatričnosti k tejto kultúre. Tu nejde o žiaden nacionalizmus, tu ide o prirodzenú národnú dôstojnosť, ktorú musí škola dieťaťu nejakým spôsobom vštepiť. Keď to nerobí, neplní jednu zo svojich hlavných úloh.

Doc.PhDr. Miroslav T. Bažány, CSc. prednášal počas svojho života na Univerzite Komenského v Bratislave, Univerzite SESFAHAN, Univerzite Melli v Teheráne, Univerzite v Ankare, Univerzite Bogazici v Istambule, Univerzite v Kinshase a Univerzite VII. V Paríži.

Filmový dokument o Doc.PhDr. Miroslavovi T. Bažány, CSc. si možno objednať na videokazete na adrese: SALVO FILM, Kaštiefska 27, P.O.Box 79, 820 05 Bratislava 25 (tel.fax.: 07/5722568).